

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

порушеннями мовленнєвої діяльності.....	542
Сіра С.Д. Алалія в контексті спеціальних психолого-педагогічних досліджень.....	546
Соловійова І. С. Передумови формування навичок писемного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	548
Сорока О.В. Формування уявлень про навколишній світ у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальним порушенням засобами казкотерапії.....	551
Спаських І.Є. Сучасні підходи до комунікативного розвитку дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.....	554
Старіченко Д.І. Логопедична робота зі стимуляції мовленнєвої активності у дітей молодшого віку.....	557
Степаненко Г.В. Формування діалогічного мовлення у дітей середнього дошкільного віку із знм ііі рівня в процесі ігрової діяльності.....	559
Столбова Н.В. Теоретичне обґрунтування проблеми використання дихальної гімнастики як засобу корекції заїкання у дітей старшого дошкільного віку.....	562
Стуцаренко С. О. Заїкання дітей як актуальна логопедична проблема....	566
Тищенко Т.Г. Особливості соціального розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями.....	570
Турчина-Приходько С.М. Зміст корекційної-розвивальної роботи з подолання недоліків лексико-граматичної будови мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.....	572
Фарина Т. Особливості створення казки за допомогою метафоричних асоціативних карток.....	575
Фастовець А.І. Народна та авторська казка як засіб розвитку мовлення дошкільників із ЗНМ.....	578
Фесенко Л.П. Засоби моделювання мовної ситуації при роботі над формуванням самостійного мовлення у дітей із заїканням.....	581
Халіна Т.І. Ігри і ігрові вправи, як провідний засіб логопедичної допомоги дітям із затримкою мовленнєвого розвитку.....	583
Хланта К.В. Особливості формування фонетико-фонематичних процесів у дітей із загальним недорозвитком мовлення.....	586
Чечко Т.М. Особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення.....	588
Чистова Є.А. Характеристика мовленнєвих порушень у дітей із сенсорною алалією.....	592
Чуйко А.І. Кінезіологічні вправи як засіб розвитку загальної та дрібної моторики молодших школярів із легкими інтелектуальними порушеннями.....	597
Шаровкіна А.В. Особливості засвоєння мовлення дітьми старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням.....	600
Шевченко В.О. Сучасні погляди на причини та механізми виникнення дисграфії.....	603
Шевченко З.Д. Соціалізація осіб з особливими освітніми потребами в	

навичок.

Література

1. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови. Київ: Слово, 2010. 286 с.
2. Махоня В. Теоретичні основи формування писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний погляд на дисграфію. Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук. 2018. №1. С.186-189.
3. Чередніченко Н. В. Типи та механізми дисграфічних помилок у писемному мовленні молодших школярів / Н. В. Чередніченко // Логопедія : Науково-методичний журнал. — 2012. — № 2. — С. 94—102.
4. Шеремет М. Логопедія / М. Шеремет. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 672 с.

Сорока О.В

магістрант спеціальності 016

«Спеціальна освіта. Олігофренопедагогіка»

Науковий керівник: Науменко Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г.С. Сковороди

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО НАВКОЛИШНІЙ СВІТ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ ПОРУШЕННЯМ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Сучасні зміни в системі загальної середньої освіти певним чином вплинули на зміст корекційно-розвиткового навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Це також відображається в прагненні вітчизняних та зарубіжних фахівців та дослідників до розробки інноваційних корекційно-розвиткових технологій з використанням нових методів навчання та виховання. Перед сучасним світом стоїть важливе завдання сприяти становленню дитини з особливими освітніми потребами як неповторної індивідуальності, розкриття її творчого потенціалу та прагнення до самостійної пізнавальної діяльності. Реформи України знаходяться на шляху євроінтеграції та спрямовані на створення умов для реалізації інтелектуального та духовного потенціалу дитини з особливо освітніми проблемами, яка потребує допомоги суспільства.

Проблема навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку з порушенням інтелектуального розвитку є досить актуальною, оскільки статистика вказує на зростання кількості таких дітей.

Серед широкого кола досліджень, що присвячені навчанню і розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, на особливу увагу заслуговують такі, що стосуються питань щодо формування уявлень про навколишній світ у молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку, оскільки навколишнє середовище є підґрунтям для організації різних видів діяльності дитини, що спонукають її до аналізу, вивченню предмету чи явища, сприяють активному засвоєнню та використанню набутих знань. Саме уявлення про навколишній світ виступають у якості підґрунтя для вирішення першочергових практичних і пізнавальних завдань, що передбачають оперування реальними

об'єктами природи. Водночас формування елементарних уявлень про навколишній світ, комунікації та трудової діяльності у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку є необхідною умовою для їхнього максимально успішного включення у життя соціуму відповідно до їх потенційних можливостей та підвищення ступеня незалежності повсякденного функціонування [4].

Інтелектуальні порушення – досить складна особливість перебігу розвитку дитини. Відомо, що інтелектуальні порушення являють собою системне порушення пізнавальної діяльності, що має зворотний – як затримка психічного розвитку (ЗПР) та незворотний характер. Інтелектуальні порушення є лише особливим розвитком дитини, який не вичерпує всіх її потенційних можливостей. Вона навчатиметься, проте дуже повільно, а певні знання та навички може не опанувати.

Аналіз наукової психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури показав значний інтерес науковців до проблеми організації освітнього процесу дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Вченими-дослідниками, серед яких: Г. Блеч, Л. Вавіна, А. Ватажина, О. Віннікова, І. Гладченко, Ю. Галецька, М. Кузьмицька, О. Маллер, М. Матвєєва, С. Миронова, О. Мякушко, М. Рейдибойм, В. Синьов, М. Супрун, С. Трикоз, К. Турчинська, О. Хохліна, Г. Цикото, О. Чеботарьова, Z. Petronik, L. Mariga, R. MrConkey, Н. Муєзва та ін., обґрунтовано та висвітлено основні напрями корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями [4].

Проблемі формування у дітей уявлень про навколишній світ присвячено ряд досліджень (Т. Байбара, О. Біда, Ф. Кисельов, В. Пакулова та ін.). Специфіку ознайомлення з природою дітей з порушеннями інтелектуального розвитку молодшого віку розкрито у працях А. Катаєвої, Є. Ковальнової, Н. Морозової, Н. Павлової, Н. Соколової. На сучасному етапі організації досліджень науковцями Г. Блеч, А. Косимовою, Н. Малюховою, А. Міненко, О. Мякушко, Н. Рахуба, С. Трикоз та ін. розглядається проблема формування уявлень про навколишній світ у дітей з інтелектуальними порушеннями у контексті різних аспектів [2]. Дослідники наголошують на тому, що існує кореляція між кількістю зазначених уявлень і ступенем успішності опанування подальших знань, умінь і навичок.

Порушення інтелектуального розвитку характеризується стійким зниженням пізнавальної діяльності, що виникає на основі органічного ураження ЦНС. Воно негативно позначається на пізнавальних (мислення, пам'ять, увага, уява, мовлення, сприйняття) та емоційно-мотиваційних психічних процесах (емоції, почуття, мотивація, воля), а це, в свою чергу, впливає на формування навичок навчальної діяльності та дитячої поведінки.

З цього моменту витікає питання «Які методи існують для стимуляції пізнавальної діяльності?». Для активізації цих процесів доречно використовувати метод «казкотерапія». Ефективність його використання в корекційному навчанні підкріплюється широким спектром наукових праць Т. Зінкевич-Євстигнєєвої, В. Мурашевського, А. Міллера, О. Рау. Вивченням казки та її лікувальним впливом на дітей займалися Т. Вохмяніна, М. Осоріна,

Н. Пезешкіан, О. Петрова, Д. Соколов. Вченим вдалося довести, що казкотерапія має позитивний вплив на дітей молодшого шкільного віку із порушенням інтелекту, які мають труднощі в сприйманні відчуттів та комунікативних процесів [3].

Казкотерапія слугує як засіб передачі досвіду, розвитку особистості, як інструмент формування «життєвих ситуацій». За допомогою казок розвивається пам'ять, уявлення, мислення, творчі здібності, викликають емоційну реакцію.

Казка може використовуватися для того, щоб запропонувати дитині конкретні шляхи вирішення проблеми, а також можливість для дорослого і дитини знайти спільну мову. Завдяки казковим сюжетам дитина вперше опановує фундаментальні життєві принципи та через дії героїв може порівняти добре і погане, самостійно вирішуючи, хто з них позитивний, а хто – негативний. І хоча усвідомлення цього приходить не відразу, та саме завдяки казці в дошкільні роки робляться перші кроки в цьому напрямку.

Казкотерапія являє собою систему передачі життєвого досвіду, розвитку соціальної чутливості, інтуїції та творчих здібностей, набуття певних знань. Казкотерапія – це терапія середовищем, особливою казковою атмосферою, в якій можуть виявитися потенційні риси особистості, щось нереалізоване; може матеріалізуватися мрія; а головне – виникає відчуття захищеності та смак таємниці; казкотерапія також сприяє формуванню зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, перенесенню казкових смислів у реальність [1, с. 30-31].

У казці можна знайти повний перелік людських проблем і образні способи їхнього розв'язання. Слухаючи казки в дитинстві, людина поповнює у підсвідомості банк життєвих ситуацій, набуває знань. Казка поєднує дорослого й дитину. Вона не видає свої положення за щось серйозніше, ніж символи, метафори чи аналогії. Казка розвиває уяву дитини, а дорослого повертає у дитинство.

Застосовувати казкотерапію в роботі з дітьми з інтелектуальними порушеннями необхідно в залежності від мети та очікуваних результатів, зокрема як метод прищеплення загальноприйнятих моральних норм і правил поведінки в соціумі; як інструмент розвитку особистості дитини та її здібностей, творчого мислення та уяви розкриває внутрішній світ дитини; дає змогу дитині подолати власні страхи, надмірну тривожність, попрацювати над виправленням негативних рис характеру [3, с. 12].

Таким чином, використання казкотерапії в процесі роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями дозволяє активувати розвиток їхніх творчих здібностей та удосконалити взаємодію з довкіллям. В корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями казка є доступною формою виховання, за допомогою якої діти вчаться адекватно реагувати на будь-які життєві ситуації, відрізнити позитивне від негативного, долати страхи, невпевненість, підштовхує до розвитку фантазії, а з нею – нестандартні рішення та розуміння того, що всього можливо досягнути.

Література

1. Гетманська М. Казка чи казокотерапія? Виховання чи лікування? / М. Гетманська // Психолог дошкілля. – 2012. – №9. – С.29-32.
2. Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку / С. В. Трикоз, Г. О. Блеч. – Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 40 с. — (Інклюзивне навчання).
3. Дубинська О. Казкотерапія як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників / О. Дубинська // Психолог дошкілля. – 2014. – №10.– С. 12-13.
4. Крупник Г. А. Особливості психологічного супроводу адаптації першокласників до навчального процесу / Г. А. Крупник // Таврійський вісник освіти. – 2014. – № 2 (46). – С. 251-257.

Спаських І. Є.

здобувачка вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта

Науковий керівник: Ткаченко Л. П.

доктор педагогічних наук, професор

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Мовлення дитини виникає під впливом спілкування з дорослими і залежить від активності мовленнєвої практики, природного мовного оточення, від навчання й виховання, які наявні з початку життя дитини. Однак і фахівці, і батьки усе частіше стикаються з різними стадіями загального недорозвинення мовлення (ЗНМ). Варто зауважити, що при ЗНМ порушується один або частково всі етапи становлення мовлення дитини.

Дослідники визначають різні етапи у становленні мовлення дітей, і порізному їх називають, вказуючи на різні вікові межі кожного. Наприклад, Т. Дуткевич виділяє чотири етапи в розвитку мовлення дітей:

- перший етап підготовчий (від народження дитини до року). У цей період важливим є умови, у яких відбувається формування мовлення дитини (правильна вимова близького оточення, відтворення дорослими правильних граматичних форм і синтаксичних конструктів та ін.).

- другий етап переддошкільний (від одного року до трьох років). Настає етап виникнення активного мовлення. На цьому етапі у дітей накопичується активний словник. У цей період більше розуміється мовлення дорослих, ніж вимовні можливості дітей.

- третій етап дошкільний (від трьох років до семи років). У цьому періоді продовжує збільшуватися словниковий запас, поетапно розвивається контекстне (узагальнене, абстрактне, позбавлене наочної опори) мовлення. До семи років завершується формування безпомилкової звуковимови, і дитина розмовляє вільно й осмислено.

- четвертий етап шкільний (від семи до сімнадцяти років). Головна роль відводиться іншому виду мовлення – письмовому [1, с. 23–26].

Відзначено, що мова дитини розвивається в період всього дошкільного дитинства, виявляється основним засобом для комунікативної діяльності. Тому